

Lesley Griffiths AC / AM
Y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi
Minister for Communities and Tackling Poverty

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: SF-LG-2246-15

Darren Millar AC
Cadeirydd – y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1NA

25 Awst 2015

Annwyl Darren

Adroddiad y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus: Ymateb i Ddiwygio Lles yng Nghymru

Diolch am y copi o adroddiad eich Pwyllgor, a anfonwyd at yr Ysgrifennydd Parhaol ar 28 Gorffennaf 2015.

Amgaeaf gopi o ymateb Gweinidogion Cymru i'r adroddiad uchod a gaiff ei osod gerbron y Swyddfa Gyflwyno.

Ar ran y Cabinet, hoffwn ddiolch i chi a'r Pwyllgor am y modd gofalus ac ystyriol y gwnaethoch gynnal yr ymchwiliad a llunio'r adroddiad.

Lesley Griffiths AC / AM
Y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi

Atodiad 1

Ymateb i Adroddiad Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar: Ymateb i Ddiwygio Lles yng Nghymru a gyhoeddwyd ar 28 Gorffennaf 2015.

Croesawn ystyriaeth fanwl y Pwyllgor a nodir yn ei adroddiad. Mae'r canlynol yn ymateb i bob argymhelliad.

Argymhelliad 1

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn datblygu strategaeth i reoli effaith diwygio lles lle mae wedi arwain at leihau taliadau lles yng Nghymru. Dylai hyn nodi arferion gorau, darparu arweinyddiaeth gydlynol a gwella cysondeb rhwng y dulliau a ddefnyddir gan awdurdodau lleol, cymdeithasau tai a'r trydydd sector ar gyfer ymdrin â diwygio lles.

Derbyniwyd yn Rhannol

Derbynnir yr egwyddorion cyffredinol sy'n sail i argymhelliad y Pwyllgor. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod lliniaru effaith diwygio lles yn un elfen o'i strategaeth ehangach ar drechu tlodi¹. Nid oes achos cymhellol dros gael strategaeth arall, ar wahân. Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i ddarparu arweinyddiaeth yn y maes hwn gyda golwg ar nodi'r angen am weithredu a chyflawni rhaglen wedi'i chynllunio a'i chydlynu, ar y cyd â sefydliadau rhanddeiliaid i helpu pobl i ymdopi ag effaith diwygio lles. Byddai'r rhaglen yn rhan o weithredu strategaeth y Llywodraeth i drechu tlodi, ac yn cyfrannu at weithredu'r strategaeth hon.

Ers mis Medi 2011, mae'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol ar Ddiwygio Lles wedi monitro effaith debygol diwygio lles a darparu trosolwg strategol ar gyfer y camau gweithredu sy'n cael eu cymryd o ran lliniaru. Comisiynodd y Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol raglen gynhwysfawr o ymchwil i asesu effaith y diwygiadau hyn. Mae'r holl adroddiadau ymchwil wedi cael eu cyhoeddi ar dudalennau gwe Llywodraeth Cymru. Mae'r dadansoddiad hwn wedi cael ei rannu, drwy gyfres o Ddigwyddiadau Rhanddeiliaid, ag amrywiaeth o sefydliadau sy'n cymryd rhan weithredol i ymdrin ag effaith diwygio lles. Mae'r digwyddiadau hyn wedi galluogi'r sefydliadau hynny i rannu eu canfyddiadau a rhoi adborth i Weinidogion, yn fwyaf diweddar ym mis Mehefin 2015.

Bydd y Bil Diwygio Lles a Gwaith yn cyflwyno newidiadau a thoriadau pellach o ran budd-daliadau, fel yr amlinellwyd yng Nghyllideb Haf 2015 y DU ar 8 Gorffennaf 2015. Mae'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol wedi comisiynu ymchwil bellach i asesu effaith debygol y diwygiadau hyn yng Nghymru. Disgwylir y bydd yr adroddiad ymchwil nesaf ar gael yr hydref hwn.

Gwnaeth Grŵp Gorchwyl a Gorffen a arweiniwyd gan Lywodraeth Cymru i ystyried gwaith i liniaru effaith y meini prawf maint Budd-dal Tai gyflwyno adroddiad ym mis Chwefror 2014 gan wneud cyfanswm o 16 o argymhellion – ac mae'r cyfan wedi cael eu gweithredu.

Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i weithio gydag awdurdodau lleol, Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig a sefydliadau'r Trydydd Sector i nodi'r angen am weithredu pellach ac i gyflawni drwy raglenni presennol a gweithredu newydd gymorth ychwanegol i helpu pobl i ymdopi â diwygio lles pellach.

Argymhelliad 2

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi cyfres o opsiynau a ystyriwyd gan y Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol ar gyfer ymateb i ddiwygio lles. Dylai hyn gynnwys dadansoddiad cost/budd o liniaru effaith lawn diddymu'r cymhorthdal ystafell sbâr drwy daliadau tai yn ôl disgresiwn, fel y dewisodd Llywodraeth yr Alban ei wneud.

Derbyniwyd yn Rhannol

---

¹ <http://gov.wales/docs/dsjlg/publications/150327-child-poverty-strategy-walesv2-cy.pdf>
<http://gov.wales/docs/dsjlg/publications/150701-tackling-poverty-action-plan-2015-cy.pdf>

Yn ystod tymor hwn y Llywodraeth, mae'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol wedi ystyried amrywiaeth eang o weithredoedd efallai y bydd angen i Lywodraeth Cymru eu cymryd mewn ymateb i ddiwygio lles, yn amrywio o benderfyniadau polisi sy'n ofynnol mewn ymateb uniongyrchol i benderfyniadau gan Lywodraeth y DU, i gamau gweithredu anuniongyrchol i fynd i'r afael â chanlyniadau posibl. Byddai'n anymarferol cyhoeddi manylion ar bob agwedd y mae'r Grŵp wedi ei ystyried. Fodd bynnag, caiff crynodeb o ymateb Llywodraeth Cymru i ddiwygio lles ei ychwanegu at y tudalennau diwygio lles ar ein gwefan.

Mae ein hymchwil wedi ystyried yr effeithiau tebygol yng Nghymru yn sgîl lliniaru effaith meini prawf maint Budd-dal Tai ac mae hefyd yn rhoi arwydd o'r costau a'r budd-daliadau a all gael eu gwireddu pe bai Llywodraeth Cymru yn lliniaru effaith lawn y polisi drwy gynyddu taliadau tai yn ôl disgrisiwn. Fodd bynnag, roedd cost cyfle dargyfeirio cyllid i ymrwymiad rheolaidd o tua £20m y flwyddyn yn gwrthbwyso'r manteision amcangyfrifedig. Roedd Llywodraeth Cymru eisoes wedi llunio ymrwymiad blynyddol o faint tebyg ar Ostwng y Dreth Gyngor (gyda 307,000 o aelwydydd yn elwa ar ddiwedd 2014/15) a chyda cyllidebau'n lleihau, byddem wedi gorfod rhoi terfyn ar raglenni eraill neu eu lleihau, rhaglenni ag iddynt werth tymor hwy, ataliol, fel gweithredu i atal digartrefedd, er mwyn lliniaru effaith y meini prawf maint Budd-dal Tai.

Argymhelliad 3

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn casglu ac yn gwerthuso data allweddol gan yr Adran Gwaith a Phensiynau, awdurdodau lleol a chymdeithasau tai mewn perthynas â: -proffil y rhai sy'n derbyn Budd-dal Tai yng Nghymru; -diffygion rhent; -costau casglu dyledion; -atgyfeiriadau i fanciau bwyd a gwasanaethau cynghori; -nifer yr asesiadau gallu ariannol a wneir; -gwybodaeth gan denantiaid am effaith bersonol diwygio lles. Dylai hyn gynnwys gwybodaeth am ddiwygio'r cymhorthdal ystafell sbâr hefyd er mwyn nodi faint o denantiaid sydd wedi symud neu golli eu cartref, wedi trosglwyddo i eiddo tai cymdeithasol arall neu i'r sector rhentu preifat, ac nad ydynt yn hawlio Budd-dal Tai mwyach.

Derbyniwyd yn Rhannol

Fel rhan o'i waith i ddeall ac asesu effaith diwygiadau lles ar bobl yng Nghymru, mae Llywodraeth Cymru yn monitro ac yn ystyried data o amrywiaeth eang o ffynonellau. Mae hyn yn cynnwys data ar broffil derbynwyr Budd-dal Tai yng Nghymru y mae'r Adran Gwaith a Phensiynau yn cyhoeddi data arnynt yn chwarterol.

Drwy enghreiffiau o fonitro data eraill, caiff gwybodaeth am ddiffygion rhent ei chasglu gan landlordiaid cymdeithasol ar ffurf data ôl-ddyledion rhent. Mae'r cyfrif blynyddol hwn yn cael ei ddadgyfuno fesul awdurdod lleol ac yn ôl a yw ôl-ddyledion ar gyfer llai neu fwy na 13 wythnos ar y pwynt y cesglir y data. Mae'n eithriadol o heriol mesur diffygion rhent yn y Sector Rhentu Preifat oherwydd bod yn sector yn fwy amrywiol.

Mae tystiolaeth ar gostau casglu dyledion yn cael ei darparu yng ngwerthusiadau'r Adran Gwaith a Phensiynau o ddiwygio lles. Mae Llywodraeth Cymru yn cysylltu â'r Adran Gwaith a Phensiynau ar ymchwil a gwerthuso. Ceir data ar fanciau bwyd gan ddarparwyr, fel Ymddiriedolaeth Trussel, sy'n cynnal rhwydwaith o fanciau bwyd ledled Cymru. Mae trafodaethau rhagarweiniol hefyd wedi'u cynnal â hwy am y data maent yn eu casglu ac a oes gwybodaeth fanylach ar gael i lywio dadansoddiad ystadegol llawn a chywir ar y defnydd o fanciau bwyd. Rydym yn ymchwilio ar hyn o bryd i ba ddata sydd ar gael yn awr, ac a oes modd cyflawni unrhyw welliannau drwy ddefnyddio ffynonellau a thystiolaeth ymchwil bresennol. Yn gysylltiedig â hyn, mae gennym ymrwymiad yn y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi i ddatblygu cyfres o ddangosyddion ar dlodi bwyd. Mae'r gwaith hwn yn barhaus, gyda'r bwriad o ddarparu data lefel poblogaeth ar dlodi bwyd. Mae data ar atgyfeiriadau i wasanaethau cyngor hefyd yn cael eu hystyried gan ddarparwyr fel Cyngor ar Bopeth a Shelter Cymru, sy'n cael cyllid gan Lywodraeth Cymru.

Mae asesiadau gallu ariannol yn fater amserol ac maent yn destun gweithredu presennol i astudio polisiâu ac arferion awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig (gweler yr ymateb i argymhelliad 8).

Mae gwybodaeth am effaith bersonol diwygio lles ar denantiaid gan gynnwys, er enghraifft, effaith y meini prawf maint Budd-dal Tai wedi cael ei hystyried fel rhan o weithio ar y cyd ag awdurdodau lleol, Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig i helpu pobl i ymdopi â newidiadau i Fudd-dal Tai. Byddwn yn parhau i ystyried y defnydd o ymarferion casglu data achlysurol i lywio'r her ehangach o liniaru effaith diwygio lles ar denantiaid yn y sector rhentu cymdeithasol. Gall hyn fod yn rhywbeth sy'n cael ei gomisiynu fel rhan o'n rhaglen ymchwil. Yn y cyfamser, mae ein hymchwil wedi defnyddio data arolwg a gyhoeddwyd gan adrannau Llywodraeth y DU a sefydliadau ymchwil. Rydym hefyd yn rhagweithiol o ran monitro tystiolaeth sy'n dod i'r amlwg, er enghraifft gwerthusiadau a gynhelir gan yr Adran Gwaith a Phensiynau, a dadansoddiadau a gyhoeddir gan Sefydliad Joseph Rowntree a Chyngor ar Bopeth.

Argymhelliad 4

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cynnal ymarfer modelu ar broffil y farchnad tai cymdeithasol a'i hanghenion yn y dyfodol.

Derbyniwyd yn Rhannol

Awdurdodau lleol sy'n bennaf gyfrifol am asesu angen o ran tai ac ar hyn o bryd mae'n cael ei gynnal drwy eu Hasesiadau o'r Farchnad Dai Leol, sy'n llywio Cynlluniau Datblygu Lleol. Mae'n ofynnol i bob awdurdod lleol ddiweddar ei asesiad er mwyn sicrhau nad yw'n fwy na dwy flwydd oed ar unrhyw adeg benodol.

Cynyddu'r cyflenwad tai yw un o brif flaenoriaethau Llywodraeth Cymru ac mae'r angen i ddarparu'r math cywir o dai yn cael ei gydnabod. Adlewyrchir hyn gan ei buddsoddiad parhaus yn y Rhaglenni Grant Tai Cymdeithasol a darparu cyllid ychwanegol i gynorthwyo codi eiddo llai mewn ymateb i'r gyfres flaenorol o ddiwygiadau lles. Mae modelu'r galw yn y dyfodol am eiddo o wahanol faint yn her i ni ac i awdurdodau lleol ac rydym yn ymwybodol y gall fod angen cynnal ymchwil bellach. Byddwn yn ystyried hyn ar y cyd ag ystyried canfyddiadau ymchwil arall. Mae Sefydliad Polisi Cyhoeddus Cymru wedi bod yn ymwneud â diweddarau'r asesiad hwn o'r angen a'r galw o ran tai, a gyhoeddwyd yn 2010. Bydd ei waith, maes o law, yn ein galluogi i benderfynu ar y ffordd orau o ymateb i anghenion ac amgylchiadau sy'n newid, fel y rhai a achosir gan effaith diwygiadau lles pellach ar unigolion, fel pobl ifanc. Yn ei dro, bydd hyn yn ein llywio o ran y ffordd orau o fuddsoddi ein Grant Tai Cymdeithasol, gan ystyried anghenion o ran tai sy'n deillio o ddiwygio lles ochr yn ochr ag ystyried ffactorau eraill sy'n dylanwadu ar raddfa a natur anghenion a nodwyd o ran tai.

Argymhelliad 5

Mae'r Pwyllgor yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru gynnal dadansoddiad cost/budd o ddarparu Taliadau Tai yn ôl Disgresiwn i denantiaid ag anableddau mewn cartrefi a addaswyd yn sylweddol.

Derbyniwyd yn Rhannol

Byddai'r wybodaeth hon yn fuddiol ac mae'n rhywbeth y bydd Llywodraeth Cymru yn ei drafod gyda'r Adran Gwaith a Phensiynau ac awdurdodau lleol.

Ar hyn o bryd, nid yw'n ofynnol i awdurdodau lleol gofnodi'n rheolaidd eu penderfyniadau at ddibenion ystadegol yr Adran Gwaith a Phensiynau². Maent dim ond yn darparu manylion am geisiadau llwyddiannus sydd wedi codi yn sgîl diwygiadau lles (h.y. cap budd-daliadau, dileu'r cymhorthdal ystafell sbâr mewn tai rhent cymdeithasol ac ati.) a chofnodi'r canlyniad a fwriedir hefyd (dileu costau, aros mewn eiddo wedi ei addasu ac ati)

Yn bwysicaf oll, nid yw awdurdodau lleol, ar ôl gwneud dyfarniad, yn cynnal gwaith dilynol a gwerthuso'n rheolaidd a oedd y canlyniadau wedi cael eu cyflawni.

---

² https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/300220/discretionary-housing-payments-guide-apr-14.pdf

Oherwydd bod hwn yn faes sydd heb ei ddatganoli, byddai Llywodraeth Cymru yn dibynnu ar ewyllys da awdurdodau lleol i gyfranogi yn y broses a gofyn iddynt gofnodi gwybodaeth fanylach. Fodd bynnag, cynhelir trafodaethau ag awdurdodau lleol oherwydd byddai gweithredu o'r fath er lles awdurdodau eu hunain o ran gallu rhoi tystiolaeth o benderfyniadau i bobl yn gyffredinol ac, o ystyried dyletswyddau cydraddoldeb, ar gyfer grwpiau penodol yn y boblogaeth e.e. grwpiau â nodweddion gwarchoddedig.

Argymhelliad 6

Mae'r Pwyllgor yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru werthuso'r defnydd o eiddo gwag a'r nifer sy'n cael eu gwaredu.

Derbyniwyd

Nid yw'r ystadegau'n nodi cynnydd sylweddol mewn unedau gwag ond efallai mai un o effeithiau'r diwygiadau lles diweddaraf, yn enwedig y cap budd-daliadau aelwyd is, fydd cynnydd yn nifer yr unedau gwag. Mae landlordiaid cymdeithasol yn gyfrifol am reoli eu stoc a'u hasedau eiddo. Os daw problem gyda nifer yr unedau gwag at sylw Llywodraeth Cymru o ganlyniad i'n rheoleiddio Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig neu o drafodaethau parhaus ag awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig ar atal digartrefedd, bydd yr angen am weithredu yn cael ei ystyried. Wrth adolygu'r defnydd o ymarferion casglu data achlysurol (mae'r ymateb i'r Argymhelliad yn cyfeirio at hyn), byddwn yn ystyried casglu data ar unedau gwag fel gan o'r cwmpas a'r cynnwys.

Argymhelliad 7

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ymchwilio i ba mor gyffredin yw'r arfer o addasu tai cymdeithasol mwy o faint yn llety a rennir, ac a oes angen rheoleiddio er mwyn sicrhau bod safonau tai yn dderbyniol.

Derbyniwyd yn Rhannol

Cyfrifoldeb landlordiaid cymdeithasol yw ymateb i'r proffil anghenion o ran tai yn eu hardaloedd a defnyddio eu heiddo yn hyblyg i sicrhau eu bod yn diwallu anghenion eu preswylwyr yn y presennol ac yn y dyfodol. Byddwn yn parhau i adolygu eu defnydd o eiddo mwy. Rydym yn ymwybodol o nifer bach o ddatblygiadau o'r fath ond byddwn yn cysylltu ag awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig i ganfod graddau'r datblygiadau hyd yma ac unrhyw gynlluniau ar gyfer y dyfodol.

Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn benderfynol y dylai pob tenant tai cymdeithasol fyw mewn cartref derbyniol ac y dylai pob un o'r 225,000 o eiddo tai cymdeithasol gyrraedd Safon Ansawdd Tai Cymru erbyn 2020. Byddai'r safon yn berthnasol i unrhyw dai cymdeithasol a drosir yn llety a rennir, ac mae hyn yn mynd i'r afael â phryderon y pwyllgor. Rydym eisoes yn cymryd camau sylweddol i sicrhau cydymffurfio. Mae'r rhain yn cynnwys gofyniad ar bob landlord cymdeithasol i gyflwyno ffurflenni ystadegol blynyddol manwl yn dangos cyflawniad yn erbyn y Safon. I'r rhai sy'n cael grant i helpu i gyrraedd y Safon, ceir gofyniad i gyflwyno cynlluniau busnes 30 mlynedd bob blwyddyn, sy'n cael eu dadansoddi a'u monitro'n gadarn.

Ceir gofyniad hefyd i bob landlord cymdeithasol feddu ar Bolisi Cydymffurfio, a ddatblygir mewn ymgynghoriad â thenantiaid, ac y dylai'r polisi fod ar waith erbyn 1 Ebrill 2016. Rhaid i'r polisi hwn ddangos sut y dilyswyd cyrraedd y Safon. Cymerwyd pwerau yn Neddf Tai (Cymru) 2014 i Weinidogion Cymru sicrhau cydymffurfio â safon Cymru os yw'n angenrheidiol ac mae gwerth £108 miliwn y flwyddyn o Lwfans Atgyweiriadau Mawr gan Lywodraeth Cymru yn sail i hyn.

Mae hefyd yn bwysig nodi bod yn rhaid i addasiadau tai hefyd gydymffurfio â'r Rheoliadau Adeiladu ac unrhyw amodau cynllunio angenrheidiol.

Argymhelliad 8

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn monitro effaith yr asesiadau gallu ariannol ac yn gwneud gwaith ymchwil i broffil yr ymgeiswyr sy'n methu'r asesiadau hyn.

Derbyniwyd

Mae Llywodraeth Cymru eisoes yn y broses o gynnal astudiaeth ar y cyd â Cartrefi Cymunedol Cymru a CLILC i archwilio cydweithio rhwng Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig ac awdurdodau lleol ar atal digartrefedd. Bydd yr astudiaeth yn ystyried polisiau ac arferion, a fydd yn ystyried effaith asesiadau gallu ariannol ar fynediad i dai cymdeithasol. Mae landlordiaid cymdeithasol yn ystyried gwybodaeth am amgylchiadau ariannol darpar denantiaid i asesu eu hangen am dai cymdeithasol ac mae hyn yn aml yn cael ei ddefnyddio i nodi'r angen am gymorth i'w helpu i fanteisio ar eu hawl i fudd-daliadau ac i reoli eu hincwm. Bydd canlyniadau'r astudiaeth hon yn galluogi ystyried effaith asesiadau gallu ariannol, a fydd yn llywio trafodaethau ag awdurdodau lleol ar samplu ymgeiswyr sy'n eu methu er mwyn penderfynu ar nodweddion a phroffil. Bydd hyn yn llywio datblygiadau a gweithredu a'r angen am unrhyw ymchwil ychwanegol.

Argymhelliad 9

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cymryd camau i sicrhau na all landlordiaid cymdeithasol atal tenantiaid rhag trosglwyddo i eiddo llai os oes ganddynt ôl-ddyledion sydd wedi codi o ganlyniad i gael gwared ar y cymhorthdal ystafell sbâr.

Derbyniwyd

Bydd yr astudiaeth a nodwyd mewn ymateb i Argymhelliad 8 uchod hefyd yn archwilio polisiau ac arferion lleol i denantiaid sydd am drosglwyddo i eiddo llai a/neu y mae angen iddynt wneud hynny. Mae ein hystyriaeth gychwynnol o hyn, yn seiliedig ar drafodaethau â sawl awdurdod lleol, yn nodi nad yw ôl-ddyledion a achoswyd gan feini prawf maint Budd-dal Tai yn rhwystr a ddefnyddir gan landlordiaid i atal tenant rhag trosglwyddo. Bydd Llywodraeth Cymru yn cymryd camau gweithredu priodol mewn achosion lle mae ymchwil bellach yn dangos fel arall.

Argymhelliad 10

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cynnal archwiliad o achosion o droi allan o dai cymdeithasol a'r canlyniadau i aelwydydd ar ôl i hynny ddigwydd.

Derbyniwyd yn Rhannol

Mae'r sail resymegol gyffredinol ar gyfer gwaith o'r fath yn cael ei derbyn. Mae'r union resymau dros droi allan yn niferus ac yn amrywiol. Dull Llywodraeth Cymru yw atal digartrefedd yn y lle cyntaf ac mae hyn wrth wraidd y ddeddfwriaeth ddigartrefedd newydd, a ddaeth i rym ym mis Ebrill eleni. Mae asesu'r rhesymau dros achos o droi allan yn haws nag olrhain y canlyniadau ar gyfer aelwydydd ar ôl troi allan, sy'n creu heriau o ran ymchwil. Byddwn yn ystyried gyda rhanddeiliaid sut y gellid cynnal astudiaeth o'r fath gyda'r bwriad o gomisiynu ymchwil yn y dyfodol.

Argymhelliad 11

Mae'r Pwyllgor yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru adolygu ei pholisiau ar gyfer landlordiaid tai cymdeithasol a rhoi canllawiau i sicrhau bod y rhai sydd â'r angen mwyaf am dai yn cael eu cynorthwyo, waeth faint o fodd ariannol sydd ganddynt.

Derbyniwyd yn Rhannol

Mae Deddf Tai 1996 a'r Cod Canllawiau ar gyfer awdurdodau lleol ar Ddyrannu Llety a Digartrefedd 2015 eisoes yn darparu gwybodaeth a chanllawiau i landlordiaid cymdeithasol ar gategoriâu o bobl sydd â blaenoriaeth ar gyfer tai cymdeithasol fel pobl agored i niwed, pobl â chyflyrau meddygol, pobl ddigartref a'r rhai sy'n ffoi rhag trais yn y cartref. Felly mae'r rhai â'r angen mwyaf o ran tai eisoes yn cael cymorth priodol.

Cyhoeddwyd fersiwn wedi'i diweddarau o'r Cod ym mis Ebrill eleni i gyd-fynd â'r newid a gyflwynwyd gan ddechrau'r ddeddfwriaeth ddigartrefedd newydd yn Rhan 2 o Ddeddf Tai (Cymru) 2014, ac i adlewyrchu'r newid hwn. Mae'r Cod yn cael ei adolygu ac mae angen ei ddiweddarau o ganlyniad i

gyfraith achos. Mae wedi'i datblygu fel dogfen gyfeirio ar y we, sy'n galluogi diweddarau prydlon ac amserol yn ôl y galw. Bydd y diweddariad nesaf, sy'n dibynnu ar ganlyniad trafodaethau ag awdurdodau lleol a sefydliadau'r Trydydd Sector ar weithredu'r ddeddfwriaeth ddigartrefedd newydd a nodir yn Neddf Tai (Cymru) 2014, yn cael ei ystyried ym mis Hydref eleni. Mae nodi'r angen am ddiweddarau posibl o ran y Cod neu eglurhad pellach ar faterion o bolisi neu gyfraith yn y Cod yn rhan o drefniadau i fonitro gweithredu'r ddeddfwriaeth newydd, sydd wedi'i chynllunio i sicrhau ymarfer cyson ym mhob ardal.

Mae sefyllfa ariannol unigolion y mae angen tai amynt yn cael ei chydabod, yn ogystal â phryderon y Pwyllgor. Bydd canfyddiadau'r arolwg o awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig, a fydd yn trafod yr asesiad o sefyllfa ariannol pobl, yn llywio'r gwaith o ddiweddarau'r Cod a'r angen am gyngor a chanllawiau pellach i awdurdodau lleol.

Argymhelliad 12

Mae'r Pwyllgor yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru ystyried rhoi cynnig ariannu tymor hwy i'r sector gwasanaethau cynghori er mwyn gallu cynllunio gwasanaethau'n fwy effeithiol.

Derbyniwyd mewn egwyddor

Mae pwysigrwydd llwyfan cyllid cynaliadwy ar gyfer cynllunio a darparu gwasanaethau cyngor effeithiol yn cael ei gydnabod. Mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu'r Rhwydwaith Cyngor Cenedlaethol i ddatblygu strategaeth seiliedig ar dystiolaeth y bydd cynnig cyllid tymor hwy ar gyfer gwasanaethau cyngor yn seiliedig arni.

Mae Llywodraeth Cymru yn ymrwymedig i gynorthwyo darparu gwasanaethau cyngor am ddim ac annibynnol i sicrhau bod pobl yn fwy cymwys i reoli eu materion eu hunain ac arfer eu hawliau a'u cyfrifoldebau. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod cymorth i'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas yn arbennig o bwysig i'w galluogi i gael mynediad i gyngor am ddim ac annibynnol, yn enwedig ar faterion lles cymdeithasol.

Mae ymrwymiad y Llywodraeth yn cael ei adlewyrchu gan y £2 filiwn o gyllid a ryddhawyd y flwyddyn ariannol hon i gynorthwyo gwasanaethau cyngor rheng flaen ar faterion sy'n ymwneud â budd-daliadau lles, dyledion, tai a gwahaniaethu, a hefyd gan y £2.2 miliwn i gynorthwyo'r *Prosiect Cyngor Da, Byw'n Well*, sy'n helpu pobl i hawlio'r budd-daliadau y mae ganddynt hawl iddynt.

Mae amseru cymharol hwyr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant Llywodraeth y DU yn ddiweddarach eleni yn creu anawsterau o ran ystyried dyraniadau cadarn ar hyn o bryd ar gyfer gwasanaethau cyngor y tu hwnt i ymrwymadau presennol. Byddwn yn cynnal cysylltiadau â darparwyr cyngor rhwng nawr a'r adeg pan fydd penderfyniadau am gyllid yn y dyfodol yn cael eu gwneud.

Argymhelliad 13

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod y Rhwydwaith Cynghori Cenedlaethol yn gwerthuso cydbwysedd y cyngor a ddarperir gan landlordiaid cymdeithasol a gwasanaethau annibynnol, gan gynnwys cynnal arolwg o denantiaid i nodi sut maent yn defnyddio'r gwasanaethau cynghori a'r arbedion a wneir yn sgil defnyddio gwasanaethau cynghori. Dylai hyn hefyd gynnwys gwerthusiad o'r gwasanaethau a gollwyd o ganlyniad i roi llai o gyllid i wasanaethau cynghori.

Derbyniwyd yn Rhannol

Mae'r Rhwydwaith Cyngor Cenedlaethol wedi datblygu cynllun gwaith ar gyfer 2015-16, sy'n cynnwys mapio'r ddarpariaeth bresennol o ran gwasanaethau gwybodaeth a chyngor. Mae'r rhain yn cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i'r wybodaeth a'r cyngor a ddarperir gan landlordiaid cymdeithasol ac asiantaethau annibynnol.

Bydd y Rhwydwaith yn ystyried amrywiaeth o ffynonellau data presennol cyn penderfynu a fydd ymchwil neu werthuso pellach yn angenrheidiol cyn cynnal dadansoddiad gwrthrychol o anghenion

cyngor sy'n adlewyrchu ymddygiad sy'n ceisio cyngor. Bydd mesur effaith a chanlyniadau cyngor hefyd yn cael ei ystyried yn ddiweddarach eleni.

Mae gwerthuso gwasanaethau cyngor a gollwyd o ganlyniad i lai o gyllid yn fwy heriol o ran ymchwil oherwydd byddai anawsterau ymarferol o ran cael gwybodaeth lle mae gwasanaethau wedi peidio â bodoli o ganlyniad i hyn. Bydd amrywiaeth llawer ehangach o ffactorau mewnol ac allanol wedi effeithio ar allu darparwyr cyngor unigol i liniaru effaith unrhyw golled ariannol a, lle maent eisoes yn bodoli, mae rhwydweithiau cyngor yn cynnig cyfle i ddysgu oddi wrth ei gilydd. Mae'r Rhwydwaith yn ystyried sut y gall y broses hon o rannu arferion gorau gael ei datblygu ledled Cymru.

Argymhelliad 14

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn arfer mwy o ddylanwad er mwyn sicrhau dull cyson o ddefnyddio taliadau tai yn ôl disgrisiwn ledled Cymru.

Derbyniwyd

O ganlyniad i'r meini prawf maint Budd-dal Tai, mae ceisiadau am Daliadau Tai yn ôl Disgrisiwn wedi cynyddu'n ddramatig. Rhaid gwneud y defnydd gorau posibl o gronfeydd cyfyngedig. Yn dilyn gwaith i ystyried y ffyrdd roedd Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn yn cael eu defnyddio a chan ddefnyddio dull Cyngor Dinas Caerdydd (fel y patrwm wrth weinyddu a defnyddio Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn), cytunwyd ar ddull newydd ag awdurdodau lleol ym mis Ebrill eleni. Cafodd hyn ei gynllunio i sicrhau bod tenantiaid sy'n cael trafferth talu eu costau rhent yn gallu cael mynediad i gymorth ariannol Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn mewn ffordd deg a chyson. Mae Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, y Clwb Diwygio Lles ac awdurdodau lleol, wedi gweithio'n agos gyda'i gilydd i ddatblygu protocolau newydd ar gyfer dyfarnu Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn.

Yn sail i'r dull newydd hwn mae canolbwynt ar sicrhau bod awdurdodau lleol yn cynorthwyo tenantiaid â'r problemau sylfaenol sy'n achosi caledi iddynt. Mae mynd i'r afael ag achosion sylfaenol anawsterau tenantiaid, fel y gwelwyd yn y dull a fabwysiadwyd gan Gyngor Dinas Caerdydd, yn helpu i leihau'r cyfle o broblemau cylchol h.y. cylch o anawsterau sy'n ailadrodd. Mae'r cymorth yn cynnwys darparu cyngor ac atgyfeirio pobl i asiantaethau priodol eraill.

Mae awdurdodau lleol yn gyfrifol am weinyddu'r gronfa ac yn defnyddio canllawiau a ddarperir gan yr Adran Gwaith a Phensiynau. Mae'r canllawiau wedi cael eu beirniadu am eu diffyg eglurder, sydd wedi cyfrannu at anghysondebau o ran dyfarnu taliadau, yn enwedig i bobl anabl a'r rhai sy'n meddiannu eiddo a addaswyd yn arbennig. Disgwylir i'r protocolau newydd gael eu defnyddio ochr yn ochr â chanllawiau presennol yr Adran Gwaith a Phensiynau a byddant yn helpu awdurdodau lleol i ddyfarnu'r cyllid mewn ffordd deg a chyson. Mae'r fframwaith wedi galluogi awdurdodau lleol i ddefnyddio dull cyson o ran budd-daliadau anabled.

Argymhelliad 15

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn monitro ac yn cyhoeddi'r nifer sy'n manteisio ar daliadau tai yn ôl disgrisiwn yng Nghymru, gan gynnwys sut mae awdurdodau lleol a landlordiaid cymdeithasol yn rhoi gwybod i denantiaid am argaeledd taliadau a'r wybodaeth a roddwyd i ymgeiswyr aflwyddiannus.

Derbyniwyd yn Rhannol

Mae gan awdurdodau lleol Cymru record dda iawn o ddyraniadau gwario gan yr Adran Gwaith a Phensiynau. Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried hyn fel rhan o'i gwaith i sicrhau dull mwy cyson o ran y defnydd o'r cyllid ledled Cymru. Bydd hyn yn parhau i gael ei wneud fel rhan o'r dull cyffredinol o helpu pobl i ymdopi â'r newidiadau ac fel rhan o flaenoriaeth Llywodraeth Cymru i atal pobl rhag mynd yn ddigartref. Fel rhan o hyn, disgwylir y bydd y ffyrdd y tynnir sylw'r cyhoedd at y cyllid yn cael eu hystyried. Mater i'r Adran Gwaith a Phensiynau yw'r wybodaeth a ddarperir i ymgeiswyr sy'n aflwyddiannus yn eu cais. Mewn achosion o'r fath, bydd y cais yn arwain at yr awdurdod lleol yn rhoi ffurflen gwrthod gyffredinol i'r ymgeisydd.

Argymhelliad 16

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn mynnu bod pob awdurdod lleol a chymdeithas dai yn rhoi cyhoeddusrwydd i daliadau tai yn ôl disgrisiwn, gan gynnwys y meini prawf cymhwysedd cysylltiedig. Dylent hefyd sicrhau nad yw budd-daliadau sy'n gysylltiedig ag anabledd yn cael eu defnyddio mewn cyfrifiadau incwm, ac esbonio pam nad ydynt wedi defnyddio Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn lle y bo hynny'n briodol.

Derbyniwyd

Nid yw'r mater hwn wedi ei ddatganoli a chyfrifoldeb yr Adran Gwaith a Phensiynau ydyw. Mae awdurdodau lleol mewn sefyllfa anodd iawn. Mae Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn yn gyfyngedig a bydd pwysau cynyddol ar incwm pobl yn sgîl newidiadau diwygio lles a bydd mwy o gyhoeddusrwydd yn arwain at gynnydd yn y galw. Mae rhai awdurdodau lleol yn ceisio helpu cymaint o denantiaid â phosibl, sy'n gallu arwain at gyllid yn cael ei ledaenu'n denau. Mae eraill yn targedu grwpiau penodol, sy'n golygu nad yw'r cymorth yn cwmpasu pawb y mae ei angen arno neu sydd angen iddynt fod yn ymwybodol ohono. O ystyried yr angen i wneud y defnydd gorau posibl o gronfeydd cyfyngedig, mae'r fframwaith newydd wedi'i anelu at y rhai sydd â'r angen mwyaf ac sy'n awyddus i helpu eu hunain. Mae'r fframwaith newydd yn caniatáu i fudd-daliadau anabledd gael eu hystyried yn llawn ac y dylid gosod yn erbyn unrhyw dreuliau sy'n gysylltiedig â'r budd-dal h.y. golchi dillad, symudedd ac ati. Mae rheolau arbennig yn berthnasol i Lwfans Byw i'r Anabl a Thaliadau Annibyniaeth Bersonol o ganlyniad i achos Sandwell yn ddiweddar. Mae'r gweithredu hwn yn cael ei ategu gan weithredu gan Lywodraeth Cymru e.e. gwaith yn y gorffennol ar Daliadau Tai yn ôl Disgrisiwn (mae'r ymateb i Argymhelliad 14 yn cyfeirio at hyn); monitro gweithredu deddfwriaeth ddigartrefedd newydd, i sicrhau arfer a chymorth cyson i unigolion ym mhob ardal.

Mae awdurdodau lleol wedi cael eu cynghori i ddiystyru pob cydran o Lwfans Byw i'r Anabl (a Thaliadau Annibyniaeth Bersonol) yn yr asesiad ariannol Taliadau Tai yn ôl Disgrisiwn, wrth barhau i ystyried yr holl wariant. Bydd hyn, a defnydd awdurdodau lleol o gyllid Tai yn ôl Disgrisiwn, yn cael eu hystyried fel rhan o ddull cyffredinol Llywodraeth Cymru o helpu pobl i ymdopi â'r newidiadau sy'n deillio o ddiwygio lles pellach.

Argymhelliad 17

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn edrych yn gynnar ar effaith debygol y newidiadau yn y system les, gan gynnwys y newidiadau a gyhoeddwyd yn ddiweddar ar gyfer cymhwysedd Budd-dal Tai ar gyfer pobl ifanc 18-21 oed, ac yn ymgynghori'n gynnar ac yn eang ar ei hymateb arfaethedig.

Derbyniwyd

Mae effaith bosibl newidiadau pellach i'r system les yn peri cryn bryder. Rydym eisoes wedi cynnal dadansoddiad cynnar o effeithiau posibl y toriadau lles a gynhwyswyd yng Nghyllideb yr Haf Llywodraeth y DU 2015. Bydd Aelodau'r Pwyllgor yn ymwybodol o rai o'n casgliadau cychwynnol o'r wybodaeth ychwanegol (anfonwyd ar 18 Mehefin) a ddarparwyd ar ôl cyfarfod y Pwyllgor ar 2 Mehefin. Mae rhagor o waith eisoes ar y gweill fel rhan o'n rhaglen o ymchwil fanylach i ystyried yr effeithiau posibl. Rhagwelwn y bydd ein hadroddiad ymchwil nesaf yn cael ei dderbyn yr hydref hwn 2015.

Byddwn yn parhau i weithio gydag awdurdodau lleol, Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig a darparwyr eraill y Trydydd Sector i ystyried effeithiau toriadau lles a gweithredu i helpu pobl i ymdopi â'r newidiadau. Byddwn yn parhau i ddefnyddio dulliau presennol fel ein Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol ar Ddiwygio Lles, ein Grŵp Cynghori Allanol ar Drechu Tlodi, a'n rhwydweithiau presennol, fel ein rhwydweithiau Cefnogi Pobl a Digartrefedd.